

**6–7 YOSHLI TARBIYALANUVCHILARDA MUSTAQIL
FIKRLASH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHDA MUAMMOLI
TA'LIM USULLARINING AHAMIYATI**

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

“Maktabgacha ta’lim” kafedrası 1-kusr

*magistranti **Quvvatova Mohira Hikmatillayevna***

Xasanova Mavjuda Bahtiyor qizi

Email: xasanovamavjuda09@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada 6-7 yoshli bolalarda mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishda muammoli ta'lim usullarining ahamiyati ilmiy asoslangan holda yoritilgan. Tadqiqotda muammoli ta'limning bolalarning kognitiv, ijodiy va intellektual qobiliyatlarini rivojlantirishdagi roli psixologik-pedagogik nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Maqolada muammoli ta'lim usullarini amaliyotda qo'llashning samarali usullari va metodik tavsiyalar ham keltirilgan.

Kalit so'zlar: mustaqil fikrlash, muammoli ta'lim, mantiqiy fikrlash, kognitiv rivojlanish, ijodiy yondashuv, topshiriq muammoli vaziyat.

Аннотация: В данной статье научно обосновано значение проблемного обучения в формировании навыков самостоятельного мышления у детей 6–7 лет. В исследовании анализируется роль проблемного обучения в развитии когнитивных, творческих и интеллектуальных способностей детей с психологико-педагогической точки зрения. В статье также представлены эффективные способы применения методов проблемного обучения на практике и методические рекомендации.

Ключевые слова: самостоятельное мышление, проблемное обучение, логическое мышление, когнитивное развитие, творческий подход, проблемная ситуация.

Annotation: *This article provides a scientifically grounded explanation of the importance of problem-based learning in developing independent thinking skills in children aged 6–7. The study analyzes the role of problem-based learning in enhancing children's cognitive, creative, and intellectual abilities from a psychological and pedagogical perspective. The article also includes effective methods for applying problem-based learning in practice and methodological recommendations.*

Keywords: *independent thinking, problem-based learning, logical thinking, cognitive development, creative approach, problem situation.*

Kirish

Zamonaviy ta'lim tizimida bolalarni nafaqat bilimlar bilan qurollantirish, balki ularni mustaqil, ijodiy va tangidiy fikrlashga o'rgatish asosiy vazifa hisoblanadi. 6-7 yosh bolalar uchun bu davr kognitiv qobiliyatlarning jadal rivojlanish davri bo'lib, mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish uchun eng qulay vaqt hisoblanadi. Muammoli ta'lim usullari aynan shu vazifani bajarishga qaratilgan bo'lib, bolalarni faol fikrlashga, muammolarni o'zi hal qilishga va yangi bilimlarni mustaqil o'zlashtirishga undaydi. Maktabgacha ta'lim tizimi inson shaxsining shakllanishi, uning intellektual va ijtimoiy qobiliyatlarini rivojlantirishda poydevor bosqichi hisoblanadi. Ayniqsa, 6–7 yoshli tarbiyalanuvchilarda mustaqil fikrlash, ijodkorlik, tashabbuskorlik va muammoli vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilish ko'nikmalarini shakllantirish kelgusida ularning muvaffaqiyatli o'qishlari hamda hayotiy faoliyatida muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu maqolada ilmiy tadqiqotlarning tahlili, psixologik-pedagogik adabiyotlarni o'rganish, shuningdek, eksperimental kuzatuvlar natijalari asosida muammoli ta'limning 6-7 yoshli bolalarning mustaqil fikrlashiga ta'siri o'rganildi. Tadqiqotda 60 nafar 6-7 yoshli bolalar ishtirok etdi, ular ikki guruhga bo'lingan: nazorat guruhi (an'anaviy ta'lim usullari) va eksperimental guruh (muammoli ta'lim usullari). 6–7 yoshli bolalarning tafakkur jarayonlari jadal rivojlanayotgan davrda

ularga tayyor bilimni berish emas, balki o'z aqliy faoliyatlarini ishga solish imkonini beruvchi muammoli ta'lim usullarini qo'llash eng samarali yo'l hisoblanadi.

Asosiy qism. Mustaqil fikrlash tushunchasi va uning ahamiyati

Mustaqil fikrlash — bu bolaning o'z bilimiga tayangan holda hodisa, voqea yoki topshiriqni mustaqil tahlil qilish, yechim topish va xulosa chiqarish qobiliyatidir. Pedagogik va psixologik adabiyotlarda bu tushuncha shaxsning ijodiy tafakkuri, kognitiv faolligi va refleksiv fikrlash bilan chambarchas bog'liq deb ta'riflanadi.

6–7 yoshli bola uchun mustaqil fikrlashning shakllanishi, asosan, tajriba va kuzatish orqali amalga oshadi. Shu yoshda bola “nega?”, “qanday?”, “nima uchun?” kabi savollarni faol berib, sabab-oqibat bog'lanishlarini o'rganadi. Bu esa pedagog tomonidan to'g'ri yo'naltirilgan muammoli ta'lim metodlari orqali mustahkamlanadi.

. **Mustaqil fikrlashning psixologik-pedagogik xususiyatlari** 6-7 yosh bolalarda mustaqil fikrlashning rivojlanishi bir qator psixologik xususiyatlarga ega. J. Piajening kognitiv rivojlanish nazariyasiga ko'ra, bu yosh intuitiv yoki oldingi operatsion fikrlash bosqichiga to'g'ri keladi. Bolalar mantiqiy fikrlashni boshlaydi, lekin bu hali to'liq rivojlanmagan. L.S. Vygotskiyning so'z ichidagi fikrlash nazariyasiga ko'ra, bu yoshda ichki nutq shakllana boshlaydi, bu esa mustaqil fikrlashning asosiy omilidir. Mustaqil fikrlash - bu shaxsning yangi bilimlarni faol o'zlashtirishi, muammolarni hal qilishda g'oyalar ishlab chiqishi va ularni amalga oshirish yo'llarini topish qobiliyatidir. 6-7 yoshli bolalarda bu ko'nikma quyidagi jihatlarda namoyon bo'ladi:· Muammoli vaziyatlarni tahlil qilish· Turli yechim variantlarini taklif qilish· O'z fikrlarini asoslash; Xatolardan saboq olish va ularni tuzatish.

Muammoli ta'lim usullarining mohiyati va ahamiyati

Muammoli ta'lim - bu o'quv jarayonida muammoli vaziyatlar yaratish va ularni hal qilish yo'llarini topish orqali bilimlarni mustaqil o'zlashtirishga qaratilgan ta'lim texnologiyasidir. Ushbu yondashuvning asosiy tamoyillari M.I. Maxmudov,

A.M. Matyushkin, V. Okon va boshqa olimlar tomonidan ishlab chiqilgan. Muammoli ta'limning 6-7 yoshli bolalar uchun ahamiyati quyidagilarda namoyon bo'ladi:· Kognitiv faollikni oshiradi· Fikrlash jarayonlarini faollashtiradi· Ijodiy qobiliyatlarini rivojlantiradi· Bilim olishga motivatsiyani kuchaytiradi.

Muammoli ta'lim quyidagi tamoyillarga asoslanadi:

*bilimlarni tayyor holda emas, muammo orqali egallash;

*mustaqil yechim topish jarayonida tahlil, solishtirish va umumlashtirish faoliyatlarini rivojlantirish;

*har bir bolada o'z fikrini ifodalash, isbotlash va himoya qilish ko'nikmasini shakllantirish.

Didaktik jihatdan bu yondashuv bolaning aqliy faolligini oshiradi, fikrlashni mantiqiy yo'nalishga soladi hamda ijodiy tafakkurni rag'batlantiradi.

Muammoli ta'lim usullarining turlari va ularning qo'llanilishi

Maktabgacha ta'lim muassasalarida muammoli ta'limni tashkil etishning bir necha usullari mavjud:

Muammoli savol – bolani o'ylashga majbur qiluvchi savol (masalan, "Nima uchun qor quyoshda eriydi?", "Agar daraxt suv ichmasa, nima bo'ladi?").

Muammoli vaziyat – bolalar duch keladigan real yoki sun'iy yaratilgan holat (masalan, suv bug'lanib ketgan idish, sinib qolgan o'yinchoq, yo'qolgan predmet va hokazo).

Ijodiy topshiriqlar – bolalarga yangicha yechim topishni talab qiluvchi topshiriqlar.

Munozara va suhbat – bolalar o'z fikrlarini bildirish, boshqalar fikrini tinglash orqali tahlil va solishtirishni o'rganadilar. 6-7 yoshli bolalar bilan ishlashda quyidagi muammoli ta'lim usullaridan foydalanish mumkin: Muammoli vaziyatlar yaratish - bolalarni hayron qoldiradigan, qiziquvchanlik uyg'otadigan vaziyatlar yaratish. Masalan: "Agar qushlar sayramasa, nima bo'lardi?" yoki "Nega kuzda barglar sariq rangga aylanadi?" Muammoli topshiriqlar - bolalarni fikrlashga majbur qiladigan topshiriqlar. Masalan: "Ucha kattalikdagi kubiklardan qanday qilib eng

baland minorani qurasiz?" yoki "Qanday qilib bir xil shakldagi narsalarni guruhlarga bo'lish mumkin?" Muammoli hikoyalar - qahramonlari muammoli vaziyatga tushib qolgan hikoyalar va ularning muammosini hal qilish yo'llarini topish. Eksperimentlar va kuzatishlar - bolalarni tabiat hodisalarini kuzatishga va ular sabablarini tushunishga undash

Bu usullar orqali bola mantiqiy xulosa chiqarish, dalillarni taqqoslash va mustaqil qaror qabul qilishga o'rganadi.

6–7 yoshli bolalarda mustaqil fikrlashni rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari

*Muammoli ta'lim samarali bo'lishi uchun quyidagi pedagogik sharoitlar muhim:

- *bolalarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olish;
- *muammoli vaziyatlarning qiziqarli va amaliy mazmunga ega bo'lishi;
- *tarbiyachining yo'naltiruvchi, lekin buyruq bermaydigan roli;
- *rag'batlantirish va ijobiy baholash tizimini qo'llash;
- *guruhda ijodiy muhit yaratish.

Tarbiyachining roli

Muammoli ta'limda tarbiyachi – bilim manbai emas, balki yo'l ko'rsatuvchi, yo'naltiruvchi va sherik sifatida ishtirok etadi. U bolalarning fikrini boshqaradi, lekin ularning mustaqilligini cheklamaydi. Tarbiyachining har bir so'zi, savoli, mimikasi va baholashi bolada o'ylashga undovchi psixologik muhitni yaratadi.

Shuningdek, tarbiyachi muammoli mashg'ulotlarni tayyorlashda bolalarning qiziqish doirasini hisobga olishi, mavzularni kundalik hayot bilan bog'lashi va tajriba elementlarini qo'llashi lozim. Tarbiyachi muammoli vaziyatni yaratganda bolaga tayyor javob bermasligi, balki savollar, taxminlar, sinovlar orqali ularni yechimga olib kelishi zarur.

Tajriba-sinov ishlarida muammoli ta'limning natijalari

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, muammoli ta'lim asosida o'tkazilgan mashg'ulotlarda bolalarning fikrlash tezligi, sabab-oqibatni tushunish darajasi va

ijodiy faoliyati an'anaviy mashg'ulotlardagiga nisbatan yuqori bo'ladi. Masalan, tajriba guruhida 6–7 yoshli bolalarga “Nega soyada harorat past?” kabi muammoli savollar asosida mashg'ulotlar o'tkazilganda, bolalar o'z kuzatishlari va taxminlariga asoslanib, o'z xulosalarini mustaqil ayta olganlar. Bu jarayonda bolalarda tahlil, mantiqiy fikrlash, muammoni hal etish kabi intellektual faoliyat turlari faol rivojlangan. Muammoli ta'lim usullaridan foydalanilgan eksperimental guruh bolalarida quyidagi o'zgarishlar kuzatildi: Mustaqil fikrlash ko'nikmalari 42% ga yaxshilandi. Muammolarni hal qilishda ijodiy yondashuv 35% ga oshdi. Kognitiv qiziquvchanlik 38% ga ortdi. Mantiqiy fikrlash qobiliyati 27% ga yaxshilandi. Nazorat guruhida esa bu ko'rsatkichlardagi o'zgarishlar sezilarli emas edi (5-10% oralig'ida).

Xulosa va tavsiyalar

Muammoli ta'lim 6–7 yoshli bolalarda mustaqil fikrlashni shakllantirishning eng samarali vositalaridan biridir. Bu metod yordamida bola fikrini asoslay oladi; yangi yechimlar topishga o'rganadi; kuzatish, tahlil va solishtirish ko'nikmalarini rivojlantiradi; ijodkor, tashabbuskor va o'z fikriga ega shaxs sifatida shakllanadi. Muammoli ta'lim bolalarning kognitiv, ijodiy va intellektual qobiliyatlarini rivojlantirishga, shuningdek, ularni mustaqil fikrlashga o'rgatishga yordam beradi. Shunday qilib, maktabgacha ta'lim muassasalarida muammoli ta'lim texnologiyalarini keng joriy etish tarbiyalanuvchilarning tafakkurini faollashtiradi, mustaqil qaror qabul qilish malakalarini rivojlantiradi va zamonaviy ta'limning asosiy maqsadi — fikrlovchi shaxsni tarbiyalashga xizmat qiladi.

Quyidagi metodik tavsiyalar amaliyotda qo'llash mumkin:

1. Mashg'ulot jarayonida muammoli vaziyatlarni muntazam ravishda yaratish
2. Bolalarning xatolaridan foydalanish va ularni tahlil qilish orqali o'rganish
3. Ochiq savollar berish va turli javob variantlarini qabul qilish
4. Bolalarni tahmin qilishga, faraz yuritishga va ularni tekshirishga undash

5. Real hayotiy vaziyatlar bilan bog'liq muammolarni hal qilish va muammoli ta'lim usullarini muntazam qo'llash 6-7 yoshli bolalarning mustaqil fikrlash ko'nikmalarini samarali rivojlantirishga, ularni keyingi ta'lim bosqichlariga tayyorlashga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Vygotskiy L.S. Tafakkur va nutq. - Moskva: Pedagogika, 1999.
2. Maxmudov M.I. Muammoli ta'limning nazariyasi va amaliyoti. - Toshkent: O'qituvchi, 2005.
3. Piaje J. Bolaning aqliy rivojlanishi. - Sankt-Peterburg: Piter, 2009.
4. Matyushkin A.M. Ta'lim va tarbiyadagi muammoli vaziyatlar. - Moskva: Pedagogika, 2002.
5. Davletshin M.G. Maktabgacha yoshdagi bolalarda fikrlashni rivojlantirish. - Toshkent: O'qituvchi, 2010.
6. Xolodnaya M.A. Psixika aqliy qobiliyatlar: aqliy resurslarning nazariyasi va amaliyoti. - Moskva: Nauka, 2012.